

Conflictes socioambientals a Catalunya: passat i present

El procés d'elaboració d'un mapa de conflictes socioambientals a Catalunya per part del **Centre per a la Sostenibilitat Territorial** permet primeres reflexions sobre les continuïtats històriques d'un model depredador del territori encara vigent.

Crèdit Fotografia: Mobilització contra el 4art. Cinturó. Foto de visitar.cat.

Una de les forteses actuals de Catalunya són els conflictes socioambientals que hi ha al llarg de tot el territori. Aquests conflictes neixen arrel d'intervencions o presa de decisions on actors polítics i socials implicats confronten i defensen diferents percepcions, valors, creences o interessos relacionats amb un ús abusiu de recursos renovables, la sobrecàrrega de la capacitat d'absorció del medi ambient o l'empobriment dels espais de vida.

Segons Pere Torres i Grau a [Governança per al desenvolupament sostenible: de la teoria a la pràctica](#) (2006) un **conflicte socioecològic** també s'ha d'interpretar com l'expressió d'un debat més profund que té a veure amb aspectes molt pròxims a la gent, com són la creació de llocs de treball, la identitat del lloc, l'alteració del statu quo... En conseqüència, podem interpretar aquests conflictes com a veritables **disputes distributives** que tenen a veure amb l'assignació d'uns beneficis i d'uns costos (socioecològics) perceptibles per part dels actors que s'hi impliquen amb la intenció de poder incidir en aquesta distribució.

Lluites pel territori sota el franquisme

A Catalunya ja fa desenes d'anys que afluïren diferents conflictes socioambientals. Ens podem remuntar, per exemple, a **finals dels anys 70** on es van produir intensos debats arrel de conflictes ecològics que hi havia en tot el territori. Eren anys de canvis, lluites populars i es percebia l'oportunitat d'assolir altres realitats en la gestió del territori i el medi ambient. No en va, la **dictadura Franquista** va privar de llibertats personals però també va esdevenir una extraordinària força destructora del territori i el seu medi ambient. La pèrdua de les llibertats en la derrota de 1939 va suposar també l'inici d'una política territorial i urbana planificada i executada des de Madrid amb connivència de les elits catalanes i a esquena de les classes populars i dels municipis de Catalunya. Els coneguts "**Planes de Desarrollo**" provocaren desigualtats i desequilibris territorials com per exemple el projecte de la "**Gran Barcelona**", una ciutat amb una extensa àrea metropolitana on hi malvivien les classes populars (habitatges indignes, carrers sense asfaltar,...) vingudes de zones rurals de Catalunya i

d'altres zones de l'Estat Espanyol. Aquesta planificació territorial i econòmica va esdevenir una amenaça per als espais naturals i agraris propers i un abandonament de les zones rurals.

En aquest context d'anys de creixement urbà, industrial i de lluita per la democràcia començaren a aparèixer organitzacions ciutadanes que s'oposaren a aquest model territorial. Com per exemple **Salvem el Prat**, on un fort moviment popular reclamava salvar unes de les millors terres de conreu de Catalunya de l'extracció d'àrids, l'ocupació del sòl i la contaminació de les aigües del Llobregat, o **Salvem els Volcans**, que demanava una aturada de l'activitat extractiva en el volcà del Croscat i la conservació del patrimoni natural mitjançant la creació d'un Parc Natural, o moviments en contra la contaminació de l'aire i el soroll com els veïns del Camp de l'Arpa a Barcelona que reclamaven aturar el tràfic pesat sota el crit de **Prou fums, prou tràfic pesat** o la lluita veïnal del Poble Nou contra una indústria molt contaminant de banys de zinc. També foren anys de lluites contra les centrals nuclears i en favor de les energies renovables o de moviments com **Salvem el Ter** que reclamava un riu net i no transvasar aigua d'aquest riu cap a l'Àrea Metropolitana de Barcelona per així poder conservar el seu cabal ecològic.

Aquests i molts altres conflictes en defensa del medi ambient van provocar una campanya de l'**Assemblea de Catalunya** que es deia **Salvaguarda del Patrimoni Natural** però també es podia haver dit com algú havia proposat **Salvaguarda del Territori**, una campanya complementària a la de **Salvem Catalunya per a la Democràcia** i que pretenia assolir una conscienciació de les classes populars partint de problemàtiques ecològiques concretes per tal de generar un nou model de desenvolupament econòmic i social.

Un nou escenari de conflictes socioambientals

Quaranta anys més tard, arrel de l'elaboració del [mapa de conflictes socioambientals de Catalunya](#) per part del [Centre per a la Sostenibilitat Territorial](#) (de propera publicació), podem concloure que s'han assolit grans fites en les reivindicacions com **No al Transvassament de l'Ebre**, **Salvem Castell**, **Salvem l'Empordà**, **Aigua és Vida**... A més, algunes han servit d'escola política per a futurs càrrecs electes o l'embrió de candidatures municipalistes que tenen el respecte pel territori en el seu programa. Per contra, també constatem que no n'hi ha hagut prou i que el model socioeconòmic que portà a la destrucció del territori ha canviat

poc. Com per exemple el **Debat Costa Brava**, iniciat el 1975, que exemplificava un intent de les forces democràtiques de canviar el rumb de les polítiques territorials i urbanístiques destructives. Aquest intent finalment va naufragar, malgrat èxits puntuals com "**Salvem Castell. La veu d'un poble contra l'especulació urbanística del litoral**", enmig del predomini de les lògiques especulatives dels mateixos sectors que durant els darrers anys del franquisme havien promogut els creixements caòtics del territori.

Per això no és estrany que en el territori continuïn algunes de les velles reivindicacions ecològiques encara no solucionades on, per si fos poc, se n'hi han afegit de noves, com per exemple la **salinització del Llobregat provocat per les mines de potassa**, un dels principals problemes ecològics de Catalunya, la **pèrdua de la petita pagesia o la hiperfreqüentació en el medi natural**.

De les velles sobresurt el **riu Ter** que continua sense fluir durant molts dies amb el cabal ecològic adient. "És un riu moribund que entre tots l'estem matant" afirma el portaveu de la campanya **H2O +Ter**. Recentment s'ha firmat el "**Pacte del Ter**" on recull algunes de les reivindicacions del moviment social en defensa del riu, cal restar a l'aguait si aquest es podrà complir. Una de les altres problemàtiques dels darrers anys és la **pèrdua de la petita pagesia i les planes agrícoles**, que és on s'hi concentren els sòls més rics i on continuadament estan amenaçats per requalificacions urbanístiques. "Crec que l'exemple del que va passar a EuroVegas és molt il·lustratiu. El valor de la zona agrícola del Baix Llobregat, que ha sobreviscut miraculosament entre autovies, aeroports i creixements urbanístics, es va esvaïr de cop quan **Mr. Adelson** va venir amb la proposta dels casinos" afirma un dels membres de la **Campanya contra el Quart Cinturó** i continua posant com a exemple, la voluntat del Consorci de la Zona Franca de comprar sòls agrícoles en el Vallès Occidental per expandir-se. Davant d'aquestes iniciatives la lluita per salvar els sòls agrícoles i la posterior creació del Parc Agrari del Baix Llobregat poden quedar en un no res.

Parc Agrari del Baix Llobregat. Imatge de Jorge Franganillo (licència creative commons).

Les diferents plataformes constaten que la **democratització inexistente de les decisions en el territori i en urbanisme** en l'actualitat. "No hi ha voluntat de participació ciutadana. Els

tècnics fan i desfan i mai ens consulten, com per exemple amb el Pla Director Urbanístic de Barcelona, on mai ens han demanat des de les associacions de veïns cap opinió, reclama un dels membres de la **Federació de l'Associació de Veïns de Barcelona**. O la necessitat d'un gran pacte territorial per l'aigua més enllà de cada conca, "ningú el vol encarar amb valentia, no hi ha voluntat política", comenta un dels promotors del **Manifest de Vallbona**, qui afegeix: "creiem que Barcelona està desorientada i per això s'ha de situar amb el territori que té al voltant, per exemple estic segur que qualsevol persona de l'àrea metropolitana no es situa en les terres de Lleida i és greu ja que hauria de ser el territori que els hi permetés assolir la sobirania alimentària".

En aquest context, **la relació entre Barcelona i la resta del territori encara està per desllorigar**, el metabolisme d'una àrea metropolitana de més de 4 milions d'habitants genera tensions ecològiques en altres indrets del territori, com és el cas de l'aigua, l'energia, el turisme, les infraestructures... Analitzant-los s'arriba a la conclusió que caldria incorporar l'aspecte ecològic i territorial en el nou **Pla General de l'Àrea Metropolitana**, que s'espera més d'hora que tard, ja que l'Àrea Metropolitana disposa d'un pla general del 1976. Quan es va crear fou un model a seguir, modern, participatiu i ha actuat com a vertebrador social i urbanístic durant molts anys, però actualment no pot afrontar diferents reptes que en aquells temps no es podien preveure (canvi climàtic, creixement del turisme, deslocalització de la indústria, poblament dispers de primera residència...). L'encaix entre Àrea Metropolitana i resta del territori és una inquietud comentada des de quasi tots els col·lectius ciutadans entrevistats que lluiten per un territori més sostenible. Sovint expressen "Sembla que Barcelona vagi desorientada i no sap ser capital de tot aquest territori".

Catalunya encara té molts reptes ambientals a plantejar-se, **l'aigua com a bé escàs i necessari per mantenir els ecosistemes fluvials, l'aire net de contaminació i també necessari per una millor qualitat de vida, els nostres espais naturals i agraris com a valors per a la biodiversitat i de serveis ambientals** per tota la societat, la presència encara de molts **sòls contaminats fruit d'una febre de "progrés"** mal entès o **infraestructures sobredimensionades** que parteixen els nostres hàbitats i ocupen sòls agrícoles,...

Ancorats en un model destructor

Després d'entrevistar a més de 30 plataformes que es mobilitzen per mantenir un medi ambient i un territori sa, podem afirmar que **Catalunya no ha superat la inèrcia destructora que va començar amb la pèrdua de les nostres llibertats el 1939**. Hem assolit una alt grau de llibertats personals però no unes polítiques territorials i urbanes democràtiques i populars. Els conflictes existents en tot el territori assenyalen aquest dèficit democràtic així com una manca de polítiques públiques en benefici de la majoria de les persones que hi viuen i de salvaguarda del medi ambient. L'any 1977 ja es denunciava del perill que el "vell" ordre econòmic es mantingues ideològicament sota el signe del "progrés" i que el poder establert convencés que la contaminació i la degradació del medi ambient era un mal necessari per mantenir l'economia i els llocs de treball, quan en realitat és la conseqüència d'un model injust (econòmic, social i ambiental). Per aquest motiu cal replantejar el model urbanístic i territorial de Catalunya, i és a partir des dels moviments socioambientals un bon punt de partida alhora de definir una participació ciutadana més popular per la gestió territorial.

[1] Josep M. Camarasa i Joan Senent-Josa (1977). Salvem Catalunya. El Clam popular i la lluita contra la destrucció del patrimoni natural i la contaminació del medi ambient a Catalunya. Barcelona: Avance.